

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2016 Yıl:4, Sayı:7
Sayfa:152-163

ISSN: 2147-8872

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDEKİ SINIRLAMA İŞLEVİNDEKİ “-(y)XncA dek/değın/kadar” ARA FORMUNUN DOĞU TRAKYA AĞIZLARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ VE “-(y)XncA” ZARF-FİİLİNİN KULLANIM ÇEŞİTLİLİĞİ

Bülent Hünenli*

ÖZET

Zarf-fiillerin Türkçenin ilk yazılı eserlerinden itibaren ne denli değişik işlevlerde kullanıldığını takip edebilmekteyiz. Eski Türkçe döneminden günümüz Türk lehçelerine kadar, zarf-fiil ekleri fiillerin cümle içinde zarf olarak kullanılmasını sağlayarak, fiillere birtakım işlevler kazandırmıştır. Bazı durumlarda da zarf-fiiller asıl işlevini/işlevlerini kaybetmiş veya başka bir yapıya aktarmıştır.

Eski Türkçe döneminden beri takip edebildiğimiz $\{-(G)XncA\}$ zarf-fiil ekinin genellikle iki anlamda ve işlevde kullanıldığı görülmektedir: Bunlardan ilki *(-dığt zaman, -dığında)* anlamında *zamandaşlık* işlevi; ikincisi *(-ıncaya kadar, -ana kadar)* anlamında *sınırlılık* işlevidir. Özellikle Türkiye Türkçesinde $\{-(y)XncA\}$ zarf-fiilinin sınırlama işlevi, tek başına $\{-(y)XncA\}$ eki ile karşılanamadığı için, bu anlam “*Fiil+ \{-(y)XncA\}+(y)A ve çekim edati*” şeklinde formüle edebileceğimiz bir yapıyla ifade edilir. Eski Anadolu Türkçesinde ise sınırlama işlevini oluşturan $\{-(y)XncA\}$ ’nın dört farklı formunu görmekteyiz: 1. “ $-(y)XncA$ ” 2. “ $-(y)XncA$ ve çekim edati” 3. “ $-(y)XncA(y)A$ ve çekim edati” 4. “*Tâ/çak... -(y)XncA*”. Günümüzde ise Eski Anadolu Türkçesindeki bu dört farklı formun Doğu Trakya Ağızlarında işlek bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Çalışmamızda bu konu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Trakya, İşlev, Zarf-Fiil, Ağız, Eski Anadolu Türkçesi

*Bu çalışma 27-29 Ekim 2011 tarihleri arasında Edirne’de düzenlenmiş olan “IV. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı”nda sunulmuş olan bildiri metninin genişletilmiş hâlidir

**Dr., Kiev Milli Taras Şevçenko Üniversitesi Filoloji Enstitüsü Türkoloji Bölümü, e-mail: hbulent80@gmail.com

USAGE OF OLD ANATOLIAN TURKISH INTERMEDIATE FORMS “-(y)XncA dek/degin/kadar”, WHICH ARE USED FOR EXPRESSING LIMITATION IN THE EASTERN THRACE DIALECTS AND TYPES OF USAGE OF THE “-(y)XncA” CONVERB

ABSTRACT

We can follow how differently we use converbs from the early Turkish written texts on. From the time of Old Turkish to today's Turkish dialects, converb suffixes have added a number of functions to the verbs by enabling the use of them as adverbs in sentences. In certain circumstances, converbs lost their basic function(s) or transferred this/these to another structure.

It is seen that the $\{-G\}XncA$ converb which we are able to follow since the Old Turkish period usually has two meanings and functions. The first one is the time function with the meaning (when...) and the second one is the terminability with the meaning (until...). Especially Turkish in Turkey since the terminability function of $\{-y\}XncA$ converb cannot be conveyed alone with the $\{-y\}XncA$ adjunct, this meaning is conveyed with a structure that we can formalize as “Verb+-(y)XncA+yA and inflectional preposition”. On the other hand we see four different forms of $\{-y\}XncA$ which forms the terminability function at the Old Anatolian Turkish. The first one is only “-(y)XncA”, the second one is the “-(y)XncA and inflection preposition” and the third one is “(y)XncA+y+A and inflection preposition”, the fourth one is the “Tâ... -(y)XncA”. At the present day though, it has been seen that those four different forms existing in the Ancient Anatolian Turkish is being used in a quick way in the Eastern Thrace accents. In our study, the focus will be on this subject.

Key words: Eastern Thrace, Function, Converb, Accent, Old Anatolian Turkish.

Giriş:

Çağdaş Türk lehçelerinin yazı dillerinde pek çok eskicil ögenin yaşadığı ve kullanıldığı bilinmektedir. Lakin yazı dili, bilindiği üzere sabitleşmiş ve standartlaşmış bir dildir. Bu açıdan yazı dili, genellikle temel aldığı konuşma dilindeki eskicil unsurları barındırmakla birlikte konuşma dilindeki kadar çeşitlilik göstermez. Konuşma dili ise farklı coğrafi bölgelerde veya zaman zaman aynı muhit içinde bile çok değişkenlik gösterebilmektedir. Değişkenlik, öncelikle oraya yerleşen toplulukla ilgilidir. Sözcük seçimi başta olmak üzere fonetik ve morfolojik yapılar, doğrudan yerleşik grubun ağız özelliklerine bağlıdır. Dolayısıyla da Anadolu ve Rumeli coğrafyası, bu noktada bizlere zengin bir veri tabanı sunmaktadır. Standart dilde olmayan, dilin önceki dönemlerine ait pek çok sözcük, ek vb. unsurlara bu coğrafyada sıklıkla rastlamak mümkündür. Ekler hususunda özellikle Türkiye

Türkçesi yazı dilinde bulunmayan zarf-fiil çeşitliliği Türkiye Türkçesi ağızlarında görülebilmektedir¹.

Türkçede, zarflar çoğunlukla zarf-fiillerle oluşturulmaktadır (Gülsevin 2001:126). Zarf-fiiller, geldikleri fiil kök ve gövdelerini çeşitli açılardan (amaç, sebep, zaman, derece, kadarlık, tarz vb.) ana fiilin yüklemine bağlar. Zarf-fiillerin bu işlevleri, Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde değişik formlarla karşılanmıştır. Bu işlevleri oluşturan formlar, zaman zaman kullanımdan düşmüş; bazen de “en az çaba yasası”nın tersine edatlarla genişletilmiş ve güçlendirilmiştir (Yücel 2000: 76). Yani edatlar, işlevi zayıflayan ekleri desteklemiştir. İfade edilen bu duruma verilebilecek tipik örneklerden biri de $\{-(-G)XnCA\}$ zarf-fiil ekidir.

Ek, birleşik bir görüntü arz ettiğinden, ekin etimolojisi üzerine farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ekle ilgili olarak Gabain, $\{-g\}$ [fiilden isim yapan yapım eki] + $\{+ı\}$ [3. tş iyelik eki] + $\{+ça\}$ [eşitlik hâli eki] unsurlarının kalıplaşmasından oluştuğunu belirtmiştir. (Gabain 1945: 278). Deny, ekin $\{-kän -çä\}$ ekiyle yakından alakalı olduğunu ve $\{-(y)XnCA\}$ zarf-fiil ekinin daha eski bir $\{*-Kan + çañ\}$ veya $\{*-Kañ + çañ\}$ ekinden ortaya çıkmış olabileceğini ifade etmiştir (Deny 1941: 939). Kononov, ekin yapısı hakkında $\{-gin \sim -gan + ca < çağ\}$ (Kononov 2001: 481) şeklinde bir görüş belirtmekle birlikte “çağ”ın zaman anlamında bir sözcük olduğunu dile getirmiştir. Bodrogligeti’ye göre $\{-kınça / -kinçe, -gunça / -günçe, -guça / -güçe\}$ zarf-fiil eki, fiil tabanlarına, zamir n’li veya n’siz bağlanan eşitlik hâli ekiyle isim-fiil eki $\{-ğu/ -gü\}$ ’den meydana gelmiştir (Bodrogligeti 2001: 274). Ergin ise ekin, $\{-gin\}$ fiilden isim yapan ekle $\{+ça\}$ eşitlik ekinin birleşmesinden oluştuğuna değinmiştir (Ergin 1998: 341). Söyegov ve Eliyev ise bu zarf-fiilin tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri için işlek kabul edilen $\{-gan/-gin/-kın\}$ sıfat fiilleri ile zaman anlamı taşıyan $\{çag/çag/çah\}$ sözüden teşekkül ettiğini vurgulamıştır (Söyegov 1981:112; Eliyev 1989:75). Çağatay, $\{-XnCA\}$ ekinin isimlere gelen $\{-ınça (<+ı [3.tş. iyelik eki]+n [zamir n’si]+çA [eşitlik hâli eki])\}$ ekinden $\{yerince<yer-i-n-ce, gerekençe<gerek-i-n-çe vb.\}$ analogi yoluyla fiillere geçmiş olabileceğini belirtir (Çağatay 2008: 374).

Eski Uygur Türkçesinden itibaren kullanılan $\{-(-G)XnCA\}$ zarf-fiil eki, değişik fonetik varyantlarıyla var olmuş aslı zarf-fiil eklerinden biridir. Çok varyantlı bu ekin tarihî lehçelerde başta zamandaşlık (-dığı zaman), zamanda sınırlama (-incaya kadar), sebep (-dığı için), karşılaştırma (acağına, -acağı yerde) vb. olmak üzere değişik işlevler için kullanıldığı görülmektedir (Mirzezade 1990: 174; Yüce 1999: 57-65). Bunlardan sınırlama işlevi (limitative) Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçelerinde “ $\{-(y)IncAyA\}$ kadar/değın/dek” yapısıyla karşılanabildiği gibi sadece $\{-(y)XnCA\}$ ile de karşılanabilmektedir. Ancak $\{-(y)XnCA\}$, tek başına Türkiye Türkçesinde bu işlevini sürdürmemiş, “kadar, dek, değın” gibi aynı göreve hizmet eden edatları da bünyesine alarak kullanılmıştır. Edatları alırken de zarf-fiile yönelme hâli eki getirilmiştir (Ergin 1998:342). Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesindeki “bir zaman kadar” anlamı veren ekin sınırlama işlevinin Türkiye Türkçesinde kaybolduğunu belirtmiştir (Korkmaz, 2003: 1008). Dolayısıyla ekin sınırlama işlevi zaman içinde pekiştirilmiş ve güçlendirilmiştir.

¹ Anadolu ağızlarındaki zarf-fiillerin çeşitliliği için bk. Taşçı 2003:6–407; Karahan 2011:345–373.

Gerçekte, $\{- (G)InCA\}$ zarf-fiilinin sınırlama işlevindeki edatlı kullanımı sonraki yüzyıllarda ortaya çıkmamıştır. Fakat sınırlama işlevi için kullanılan bu edatlı yapıların sayıları çok azdır ve müstakil örneklerdir. Asıl olarak sınırlama işlevi $\{- (G)XnCA\}$ ekiyle yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte ekin yönelme hâli almış edatlı kullanımlarına, Eski Uygur, Karahanlı ve Harezmi Türkçelerinde de rastlamak mümkündür:

Eski Uygur Türkçesi

burkan kutın bulmuş kşan üdke **tegmeginçeke tegi** bodıs(a)t(a)vlarning köz bilgisi üze körgeli adırtlagalı bolmaguluk tınl(1)g tınsız iki törlüg yırtınçülerig birkerü et'özi içinte sıgurgalı udaçı.

(Buda saadetini bulduğu zamana ulaşuncaya kadar bodısatvaların göz bilgisi ile fark etmek üzere olmayacağı canlı ve cansız iki türlü dünyayı birlikte vücudu içinde sığdırabilecek)

[Altun Yaruk: 44/12-16].

inçip m(e)n kavşıkıya ol üdtin beri burkan kutın **bulgınçaka tegi** dört törlüg yavlak yollartın ertip ozup iki ajunlarta togdum (İşte ben, ey Kausika, o zamandan bu yana Buda kutsallığını buluncaya değin dört tür kötü yollardan geçip, kurtulup, iki varlık şeklinde doğdum) [Altun Yaruk: 187/13-16].

Karahanlı Türkçesi

Yok cünübka meger yol, keçigililer **yungınçağa tegi** [Karahanlı Kuran Tercümesi: 26/18b1-2].

(Yoldan geçici olmanız dışında, cünüp iken de yıkanuncaya kadar)

Keçürdi Tañrı séndin nelük destür bérđiñ olarka **belgürginçeke tegi** sañar anlar kim rāst aydılar bilginçe yalğançılar. [Karahanlı Kuran Tercümesi: 33b1/2-3].

(Allah seni affetti ya! Neden doğru söyleyenler sence belli oluncaya kadar ve yalancıları öğreninceye kadar beklemedin de onlara izin verdin)

Harezmi Türkçesi:

Taķı hoşnüd bolmağay sindin cuhüdlar taķı tersālar; **uygınçağa tegrü** dınleringe [Harezmi Kuran (Ve hoşnut olmayacak senden Yahudiler ve Hristiyanlar; dinlerine uyuncaya kadar) Tercümesi: 17a/7-8].

Taķı şabr kılğıl, hükm **kılğınçağa tegrü** Tangrı [Harezmi Kuran Tercümesi 212b/3].

(Ve sabret, hüküm verinceye kadar Allah)

Taķı kulluk kılğıl İdingge, **kelginçege tegrü** sanga ölüm [Harezmi Kuran Tercümesi: 257a/4].

(Ve kulluk et Rabbine, gelinceye kadar sana ölüm)

Genel itibarıyla Türkiye Türkçesi ile Türkiye Türkçesi ağızlarının temel aldığı Oğuzca tabanlı Eski Anadolu Türkçesinde, $\{- (y)InCA\}$ zarf-fiil ile oluşturulmak istenen sınırlama işlevi için $\{- (y)InCA\}$ 'nin hem edatlı hem de edatsız kullanımlarının öne çıktığı görülür.

Buradaki dengenin zaman geçtikçe edatlı yapılar lehine bozulduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber sınırlama işlevindeki $\{- (y)IncA\}$ zarf-fiili, edatlı formlarına geçerken yönelme hâli eki almaksızın kullanılan; yani geçiş formu olarak nitelenebilecek bir yapıya da $(-IncA)$ dek gibi bürünmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde örnekleri sınırlı olan bu yapının, eldeki veriler ışığında Eski Uygur, Karahanlı ve Harezmi sahalarında kullanımı, tanıklanamamıştır. Tarihi sıralama açısından önceki dönem veya dönemlerde var olduğu düşünülen bu yapının Eski Anadolu Türkçesinde görülmesinde aslında bir çelişki bulunmamaktadır. Bilindiği üzere Türkçede, bazı durumlarda eskicil kullanımların sonraki dönemlerde görülebilmesi olasıdır. Nitekim benzer bir duruma emir eki noktasından yaklaşan Leyla Karahan, Köktürkçedeki 1. tış emir eki $\{-AyIn\}$ 'ın genişlemiş şekliyle var olmasına rağmen Karahanlı Türkçesi döneminde $\{-A, -Ay, -AyI, -AyIn\}$ şekillerinin kullanıldığını dile getirmiştir. Bu bakımdan Karahanlı Türkçesindeki bu eklerin, emir eklerinin vurgulu ve genişleme eğilimli olması dikkate alındığında Eski Türkçedeki şekillerinden daha eski olması gerektiği sonucuna varmıştır (Karahan 2011:195).

Kısacası Eski Anadolu Türkçesinde sınırlama işlevindeki $\{- (y)IncA\}$ ekinin üç temel formu öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki sadece $\{- (y)IncA\}$ ekidir. Herhangi bir ek veya edat almamıştır. İkincisi $\{- (y)IncA\} dek/kadar$ yapısıdır. Bu kullanımda edat yönelme hâli almamış zarf-fiil eki üzerine gelmiştir. Aslında $dek, kadar$ gibi edatlar, özellikle sınırlama işlevi için bir isim veya $\{- (y)IncA\}$ zarf-fiilinden sonra kullanılacaksa bağlı bulunduğu unsura, genellikle yönelme hâli ekiyle birlikte gelmektedir². Üçüncü olarak da Türkiye Türkçesinde görüldüğü üzere yönelme hâli eki almış $\{-XncA\}$ zarf-fiiline $kadar, dek, degin$ gibi edatlar getirilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesinde görülen sınırlama işlevindeki $\{- (y)IncA\}$ ekinin kullanım zenginliğinin, aynı şekilde Doğu Trakya ağızlarında devam edegeldiği görülmektedir. Yani Doğu Trakya ağızlarındaki sınırlama işlevi sadece Türkiye Türkçesindeki gibi $\{- (y)IncAyA kadar$ yapısıyla sağlanmamakta; bu açıdan Doğu Trakya ağızları³ Eski Anadolu Türkçesindeki $\{- (y)IncA$ ve $\{- (y)IncA kadar$ eskicil yapılarının hâlihazırda yaşayan bir örneğini sergilemektedir. Bu yapı özelinde Doğu Trakya ağızlarının Eski Anadolu Türkçesinden tek farklılığı, Eski Anadolu Türkçesindeki $dek, degin$ edatların yerine bu edatlarla aynı anlamı taşıyan ve işlev açısından hiçbir farklılık arz etmeyen Arapça $kadar$ edatının kullanılmasıdır.

1. Sınırlama işlevindeki $\{- (y)IncA$ Formu

1.1. Eski Anadolu Türkçesinde

Hey Yûnus Emre *ölince* var yûri togru yolunca / Dünyâsını terk idenler yarın Hazret'de ölmeye [Yunus Emre Divanı: 316/6].

² Ayrıntılı bilgi için bk. Li 2004:252-259

³ Türkiye Türkçesi Ağızlarının bir parçası olan Doğu Trakya Ağızları, Nemeth'in yaptığı tasnife göre Doğu Rumeli ağızları içinde kalmaktadır ve İstanbul ağızına oldukça yakındır (Nemeth, 1983:130).

Bu mihnetden dağı kırtarırsañ **ölince** saña du‘acı olam [Marzubân-nâme Tercümesi: 47a/6].

Geñince oturdı **toyınca** yidi / İñen armış idi birez uyıdı [Süheyl ü Nev-Bahâr: 2895].

Bir **toyınca** bakayım ağlayayım / Hâsret oldıyla cānum dağlayayım [Yusûf u Zelihâ: 1085].

Bizümle munâfıklar arasında farkiden ‘alâmet budur kim anlar Zemzem şuyından **toyınca** içmezler [Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi: 180a/20-21].

Bu yüzden şubh **olunca** şöhet oldı / Ne yüzden olsa cān kıamını buldı [Heves-nâme: 3262].

Melik Dânişmend dağı ol gice şabâh **olunca** Kıur‘ân’ı hatm itdi [Dânişmend-nâme: 13b/5-6].

şabâhdan aḥşam **olunca** dürişdi / Henüz o leşkerüñ yarsı konışdı [Hâilnâme: 1998].

Gördi merdüm-zâdeyi yine makâmında mukim / Gerçi gezdi ‘âlemi **çıkınca** cānı çeşmümün [Mecmû‘atü’n-nezâ‘ir: 231/4].

Yine elma üzerine dökeler, ḥatta ol şu **koynunca**, tamām koyılanıcaḥ elmaya kıarışduralar [Şirvanlı Mahmud Kemâliyye: 23b/9-10].

1.2. Doğu Trakya Ağızlarında

onnar da bize kıarışılık, bizde onnara kıarışılık vërdik. er şey, mendiline **varınca** böyle [Edirne: 32/24-25].

biraz süzdürülmüş yürt, biraz salça, biraz tus, biraz da maya atıp **koynulaşınca** yumruklarız. [Havsa: 6/38-39].

ele yâ büşküir edirne’den burayı **gelince** üç yerde kıırtardım bu kelleyi, ister inan ister inanma. [Kırklareli: 16/140].

ülen geçti ama şindi şe **geçince** ğar ğızan şüle bi yamada duruya dediler, iki kıivşe kıoḳü, bi de gitikti şe şışmen bi kıarıcıḳ vardı. [Kırklareli: 17/17-20].

Adam ne yabıcaz dedi, kıaçıcaz dedi, ben burada kıalıcaḳ olursam dedi, birincisi seni rezil ederler dedi, kedime **varınca** keserler dedi. [Kırklareli: 16/6-8].

var bir kıaç parça tarlamız ama yeter mi leçbere? aldık satın, em mal sayıbılarına **doynunca** para vërdik iki sene müdetine var idik [Kırklareli: 5/40-41].

bi çam dalını kesip onun üstüne ne kıadar yemiş varsa teps üsleyip bebek emicîne **varınca** ērşeyler takıp süsleyip ondan sōra gelin almā geldikleri zaman gelinin āreti gelin ü olan böça yapardı. [Babaeski: 56/11-14].

iliklemiş göğsünü gerdana **varınca** [Pınarhisar: 17/73].

1.2.1. Doğu Trakya Ağızlarında Sınırlama işlevindeki {-XncAsInA} Zarf-Fiili

ba  şindi, balkan harbi *ölünce* sine unudaman ben, Bulgar, Yunan, Sırb vardı. [Doğu Trakya Yerli Ağzı: 17-5]⁴.

bi āşam gittik yesir almā. dā *gidincesine* silā atma yog. [Doğu Trakya Yerli Ağzı: 17-20].

2. Sınırlama işlevindeki “-(y)XncA dek/değin/kadar” Ara Formu

2.1. Eski Anadolu Türkçesinde

Senüñle ‘ahd ü vefāyı *ölince dek* saşınam / o ‘ahde cān vireyim ol vefāyiçün öleyim [Ahmed-i Dâ’î Divanı: 77/4].

İki leşker o gice āsāyiş itdi / şabāh *olınca dek* ikisi yatdı [Cemşid ü Hurşid: 4347].

kalın kavmi hoz hey *diyince değin* / tağıtdı vü dirşürdi kendü ögin [Süheyl ü Nev-Bahār: 2335].

İllā aşşamdan yatsuya *varınca kadar* yāhūd bir inek südi yirine *gelince kadar, irkilince kadar* egleneler kıyāmetde [Amme Cüzü Tefsiri: 115a/4-6].

2.2. Doğu Trakya Ağzlarında⁵

arabanın gölgesine yatmış ferat  ama, gölge bu tarafa *gidince kadān* karımcaların yuvasına yatmış (Arabanın gölgesine yatmış Ferhat. Ama gölge bu tarafa *gidinceye kadar* karımcaların yuvasına yatmış) [Edirne: GA 21/49-50].

⁴ Son iki örnek, sınırlama işlevindeki {-(y)XncA} zarf-fiilinin genişletilmiş şeklidir.

⁵ Doğu Trakya ağzlarından tespit ettiğimiz aşağıdaki örneklerde ise yapının sebep bildirme (-dığı için) görevi öne çıkıyor. Harezmi Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesinde {-(y)XncA} ekinin sebep bildirme görevinde kullanıldığı bilinmektedir. Fakat bu dönemde ekin edatlarla (kadar, dek, değin) genişletilmiş şeklinde sebep anlamı yoktur. (Hünerli, 2012: 238).

e üş tanenin arasında karı kızanına yidirecek ama, bizden beki de yidirmeyi bile. onun da kızanı *kıymatlı olunca kadā* koyun sāmā gitmemiş büle müşüre ngem (onun da çocuğu *kıymetli olduğu için* koyun sağmaya gitmemiş...) kavurmuş ateşte nufutları [Edirne: Gacal Ağzı 4/113].

ellēm yanmış sıcak büle yapışmış. Ateş sıçrāre. Benim yāni bütüm buralām, ellēm yanmış, ateşe büle *yanınca kadānı* (Ateş böyle *yandığı için* ellerim yanmış) [Edirne: Gacal Ağzı 4/125-126].

undan sōra bunnar urası bulgar’a *kalınca kadān* üç sene sōra tekirar ānadın nı hicret edūlar (ondan sonra bunlar orası Bulgar’a *kaldığı için* üç sene sonra tekrar hicret ediyorlar. Anladım mı?) [Havsā: 10/10-11].

çok şükür oralardan geleli beri yani annem bobam epsi vādı, kimselē kalmadı *kalmayınca kadā* ben yalnız kaldım (çok şükür oralardan geleli beri annem babam hepsi vardı. Kimseler kalmadı, *kalmadığı için* ben yalnız kaldım) [Kırklareli: 8/4].

ē, devlet tarafından dışardan ayvan *gelmeyinceye kadar*, ette para etmēyidi. (E, devlet tarafından dışardan hayvan *gelmediğı için* ette para etmiyordu) [Tekirdağ: 5/109].

dört kardeş dördümüzde askerdik e *asker oluncaya kadar* bırda kimse kalmıyo tuhumu kim ekecek kim gezecek (dört kardeş dördümüzde askerdik. E *asker olduğu olduğu için* burda kimse kalmıyor. Tohumu kim ekecek. Kim gezecek) [Babaeski:25/2425].

Doğu Trakya ağzlarında sınırlama işlevindeki ekin edatlı veya edatsız formları arkaik şekilde kullanılmaktadır. Bu bakımdan Harezmi ve Eski Anadolu Türkçesinde de gördüğümüz sebep bildirme fonksiyonundaki -edatsız olarak- bu ek, belki de Doğu Trakya ağzlarında edatlı kullanımına analogi yaparak arkaik işlevini (sebeb) devam ettirmiştir.

ben bunu tutmaya kalktım. elimi böyle uzattım, fırladı bu. **fırlayınca ğadā** arkadaşın ayaklarına (Ben bunu tutmaya çalıştım. Elimi böyle uzattı, fırladı bu. Arkadaşın ayaklarına fırlayınca kadar) [Edirne: Gacal Ağzı 21/75-76].

bu kızannarı burayı **getirince kadan** ni çektik (Bu çocukları buraya getirinceye kadar ne çektik) [Edirne: Dağlı Ağzı 39/2].

elle **açınca kadā** azıcık şöyle kalın kalın _ açarım da yağ koyarım _ üstüne (Elle şöyle açınca kadar azıcık. Şöyle kalın kalın yağ koyarım üstüne) [Pınarhisar: 24/58-59].

3. Sınırlama işlevindeki “-(y)XncA+(y)A dek/degin” Formu

3.1. Eski Anadolu Türkçesinde

uyku ğalebe itti uyıdum üstüme güneş **toğuncaya degin** [Minhâcü’ş-Şehâde: 83b/11].

şefâ‘at eyle xalk hisâbdan **kurtuluncaya degin** birisi daxı budur ki ucda dururken ölen sin ‘azâbından münkir ve nekâr fitnesinden emân olur [Minhâcü’ş-Şehâde: 26a/8-10].

Böyle ideler tenkıye **buluncaya degin** beden / Dağı soñra n’idesin bahaka işit iy hasen. [Nazmü’t-Teshîl: 117a/8].

Dünyâda cezâsı budur ki; dutalar habs ideler, muhkem dögeler, arkasından kan **çıkıncaya degin** [Cinânü’l-Cenân: 77b/3-4].

şabah **oluncaya dek** bu idi hâl / Vücūdum nâleden olmuş idi nâl [Heves-nâme: 3284].

Gice **oluncaya dek** Şâh kayşer / Dil ü cân ile nüş eyledi sāgar [Cemşid ü Hurşid: 4526].

eger yararsa başını alup bir bakır veya demür kab içine zanbak yağıyla bişürse müherrâ **bişünceye dek** karşı buyağdan koysa andan soñra ol yağdan nıkrısa ve eski fâlice ve ra‘şaya dağı bedndeki şişlere ve ribû zahmetine sürse gidere [Müntahab-ı Şifâ: m116b/6-9].

Ben da‘vâ kılmışamdur ki Beduros Firenk **gelinceye dek** ben Melik işin tamâm iyleyem dimişemdür [Dânişmend-nâme: 138a/6-8].

Bular bu ittifâk ile hem ol gün / tanışdılar **irişinceye dek** gün [Hurşid-nâme: 2911]

3.2. Doğu Trakya Ağzlarında

teyare **gelinceye kadar** atış yaptık kırklareli’nde aşâ yukarı otus kırk mermi aşâ yukarı attık. [Babaeski:17/45].

orayı kadan **erinceye kadan** ama nası olmuş. [Babaeski: 12/47-48].

ândan son **koyuncaya kadan** gelmiş geldik ordan niyse geldik. [Babaeski 46/72].

ben o suvanı arabaya **koyuncaya kadan** öldüm, bayıldım. [Edirne: 21/43-44].

dizileni atarız iskeleye iskelede ğurur İce, **ğizarıncaya ğadar** ğurur. [Edirne: 38/32-33].

kaynak suyu dupduru iş te iç **bitinceye ka** [Edirne: 58/96].

ķuran yazısı varıdı sōna bu şelik **oluncaya kadar** batıdılar [Kırklareli: 20/89-90].

gidiyo istanbul üniversitesine *ölünceye kadā* orada firansız öcalığı yapıyo [Pınarhisar: 19/54-55].

4. Sınırlama işlevindeki “*Tâ/çak... -(y)XncA*” Formu

Eski Anadolu Türkçesinde, zaman zaman “*kadarlık*” anlamını sağlamak için bu zarf-fiilinden önce Farsça “*tâ*” cümle başı edatı getirilmektedir. Bu edat doğrudan *{-(y)Inca}* zarf-fiilinden önce kullanıldığı gibi, yönelme hâli eki almış *{-(y)Inca}*’dan veya yönelme hâli eki almaksızın kullanılan edatlı *{-(y)Inca}* zarf-fiilinden önce de gelebilir.

4.1.Eski Anadolu Türkçesinde

Ta kopınça ol kıyâmet günleri / Kimse ma‘zûl itmeyiser bunları [Garibnâme: 1805].

anı ol oturanuñ avurdına çeki vérür *tâ* eñsesine *varıncaya* yırtar [Münebbihü’r-râkîdin: N78b/3-4]

Didi bu şür u şevküñ niceye-dek / Eyitdi *tâ ölince* turmazam *dek* [Şeyhî’nin Husrev ü Şirin’i: 4559]

4.2.Doğu Trakya Ağzlarında

Doğu Trakya ağzında ise benzer bir kullanımın eskicil “*çak*” cümle başı edatıyla yapıldığı görülmektedir.

Razı olmasa “olmaz” diyor tabi; *çak annaşıncaya* bâyâ biraz vaqıt geçer [Kırklareli: 10/16]

Sonuç:

Türkiye Türkçesi ağzlarında, çağdaş yazı dilinde olmayan pek çok eskicil yapının kullanıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi ağzlarının bir kolu olan Rumeli ağzlarında da sıklıkla eskicil yapılara tesadüf edilmektedir. Bu bağlamda Eski Anadolu Türkçesinde sıklıkla kullanılan ve işlevlerinden biri de sınırlama olan (limitative) *{-(y)XncA}* zarf-fiili ekinin sınırlama işlevini karşılamak için farklı yapılar bulunmaktadır. Bunlar “*-(y)Inca, -(y)Inca dek/kadar/degın, -(y)IncaA dek/degın*” ve cümle başı edatıyla oluşturulan “*Tâ... -(y)XncA*” yapılarıdır. Aynı şekilde Doğu Trakya ağzlarında da Eski Anadolu Türkçesindeki bu yapılara oldukça benzer (sadece bir kısmında anlam itibarıyla aynı sözcüklerle değiştirilmiştir, diğerleri aynı şekilde kalmıştır: *denli/dek* yerine *kadar*, *ta* yerine *çak*) sınırlama işlevindeki yapıların kullanıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte Doğu Trakya ağzlarında ekin edatlarla genişletilmiş (ınca kadar/-ıncaya kadar) biçimin sınırlama işlevinin yanı sıra -ekin edatlı biçiminde- eskicil sebep bildirme fonksiyonunun da olduğu görülür.

Taranan Eserler:

Doğu Trakya Yerli Ağzı

Edirne İli Ağzları

Edirne İli Havsa İlçesi ve Köyleri Ağzı

Kırklareli Babaeski İlçe ve Köyleri Ağzı İncelemesi

Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağzı İncelemesi

Kırklareli İli Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları
Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları

KAYNAKÇA

- Ata, Aysu 2004, Karahanlı Türkçesi: Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Ankara: TDK Yayınları.
- Bodroligeti, András J. E. 2001, A Grammar of Chagatay, Muenchen: Lincom Europa.
- Canpolat, Mustafa 1995, Mecmū'atü'n-Nezā'ir -'Ömer Bin Meş'ūd, Ankara: TDK Yayınları.
- Çağatay, Saadet 2008, "Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları I-II-III", Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın Yayınlanmış Tüm Makaleleri C:1, Hzl. Aysu Ata, İstanbul Ayaz Tahir Türkistan İdil- Ural Vakfı, s. 322-383.
- Demir, Necati 2004, Dânişmend-nâme, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demiray, Gizem 2008, Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Deny, Jean 1941, Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi), Çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Dilçin, Cem 1991, Mes'ūd Bin Aḥmed-Süheyl ü Nev-Bahâr, Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, Muharrem 1998, Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.
- Eliyev, Vilayet 1989, Azerbaycan Dilinde Fe'li Bağlama, Bakı: V. İ. Lenin Adına APİ-NİN Neşri.
- Gabain, Annemarie Von. 1945, Özbekische Grammatik, Leipzig Wien: Otto Harrassowitz.
- 2003, Eski Türkçenin Grameri, Çev. Mehmet Akalın, Ankara: TDK Yayınları.
- Gültaş, Ayhan 1996, Hâiliname - Abdülvasi Çelebi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gülsevin, Gürer 2001, "Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller", Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: II, Sayı: 2, Afyon, s.122-143.
- Hünerli, Bülent 2006, Kırklareli Babaeski İlçe ve Köyleri Ağız İncelemesi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- 2012, Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-fiiller, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi.
- Kalay, Emin 1990, Edirne İli Havsa İlçesi ve Köyleri Ağızı, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- 1998, Edirne İli Ağızları, Ankara: TDK Yayınları.
- Karahan, Leyla 2011, "Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf-Fiil Ekleri" Türk Dili Üzerine İncelemeler, Ankara: Akçağ Yayınları, s.345-373.
- 2011, "Zarf-Fiil Eklerinin Genişleme Eğilimi ve -sA(r) Ekinin Yapısı" Türk Dili Üzerine İncelemeler, Ankara: Akçağ Yayınları, s.192-200.
- Kaya, Ceval 1994, Altun Yaruk, Ankara: TDK Yayınları.

- Kocabaş, Yasemin 2007, Minhâcü’ş-Şehâde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kononov, Andrey Nikolayeviç 2001, Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka, İstanbul: Multilingual.
- Korkmaz, Zeynep 1973, Marzubân-nâme Tercümesi - Sadru’-d-dîn Şeyhoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- 2003, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara: TDK Yayınları.
- Li, Yong Song 2004, Türk Dillerinde Sontakılar, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Mirzazade, Hüseyin 1990, Azerbaycan Dilinin Tarihi Grammatikası, Bakı: Azerbaycan Universiteti Neşriyyatı
- Németh, Gyula 1983, “Bulgaristan Türk Ağzılarının Sınıflandırılması Üzerine”, TDAY Belleten 1980- 1981, Ankara: TDK Yay., s. 113-167.
- Olcay, Selahattin 1995, Doğu Trakya Yerli Ağzı, Ankara: TDK Yayınları.
- Ölmez, Mehmet 1991, Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm), Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi
- Önler, Zafer 1990, Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa)- Müntahab-ı Şifâ I, Ankara: TDK Yayınları.
- Sağol, Gülden 1993, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur’an Tercümesi, Cambridge: Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- Söyegov, Miratgeldi 1981, Türki Dilleriñ Günorta- Günbatır Toparında Hal İşlikler, Aşgabat: İlim.
- Sungur, Necati 2006, Heves-nâme-Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Ankara: TDK Yayınları.
- Şanlı, Cevdet 1990, Kırklareli İli Merkez İlçe ve Köyleri Ağzıları (İnceleme-Metin), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taşçı, Yasemin 2003, Anadolu Ağzılarında Zarf-Fiil Ekleri, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tatçı, Mustafa 2008, Yûnus Emre Dîvân- Risâletü’n- Nushiyye, İstanbul: H Yayınları.
- Tekin, Talat 2004, İrk Bitig, Ankara: Öncü Kitap.
- Timurtaş, Faruk Kadri 1963, Şeyhî’nin Husrev ü Şîrin’i, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Tosun, İlker 2004, Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzıları, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldız, Osman 2008, Yûsuf u Zeliḥâ - Şeyyâd Ḥamza, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzarslan, Paşa 2002, Münebbihü’r- Râkîdin - Mûsâ bin Ḥâcî Ḥüseyin el-İznîkî - , C: I-II, Ankara: TDK Yayınları.
- Yelten, Muhammet 1993, Kemâliyye - Şirvanlı Mahmud, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- 1998, Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi-Şirvanlı Mahmud, Ankara: TDK Yayınları.
- Yüce, Nuri 1999, Gerundien im Türkischen, İstanbul: Simurg Yayınları.

Yücel, Bilal 2000, “Türkiye Türkçesinde Zarf-Fiil Eklerinin Yapı Bakımından Sınıflandırılması Üzerine”, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı: IX, Sivas, s. 75-114.